

RADOVAN GRAHOVAC

Razgovor o Izetu ili razgovor o glumcu

PREMIJERE

Prolog

PORTRET

RAZGOVOR

MEĐUNARODNA

SCENA

OBLJETNICE

VOX

HISTRIONIS

TEORIJA

SJEĆANJA

NOVE

KNJIGE

TEMAT

DRAME

Vjerojatno sam, slijedeći staru ljudsku navadu, svojemu nedavnom susretu s dobrom poznanicom u Beču, s glumicom Chris Pichler, dao veću simboličku vrijednost negoli ga je taj susret sam po sebi imao. Susreli smo se nakon duljeg vremena, ona sve više glumi u Njemačkoj, a sve manje u Austriji, i razgovarali o novim iskustvima, o razlici kazališta u Njemačkoj od onog u Beču, o novim predstavama i osobnim planovima. U jednom trenutku Chris je zastala i rekla da su joj, kada bolje razmisli, "kazališne predstave (ili kako se to sada voli reći – projekti) postale nekako dosadne".

Ponukan njezinom izjavom, počeo sam i sam razmišljati o toj pojavi. Morao sam se složiti s njezinom konstatacijom i, kada se "bolje razmisli", priznati da to nije samo naš osjećaj. Čitajući kritike i osvrte na predstave, sve češće nailazim na tvrdnju kako je neka predstava "zanimljiva" i da je zbog toga vrijedi pogledati. U meni oznaka "zanimljivo" odmah pobudi neku sumnju da tu nije "sve u redu", da stvar nije tako katastrofalna da bismo je odbacili, ali nije ni tako "zanimljiva" da bismo je određivali drugim "odrednicama". Zapravo, "kad bolje razmislim", nema tužnije oznake za kazališnu predstavu od one "zanimljivo".

Prekapajući, nadahnut njezinim trenutkom iskrenosti, po svojim sjećanjima i pokušavajući se sjetiti predstava koje su mi do danas ostale u pamćenju, mogu naći samo jedan zajednički nazivnik. Nisu to, po bilo čemu, "zanimljive" predstave, nisu to ni literarno "zanimljivi" i dobri kazališni tekstovi ili dobra kazališna glazbena pranja, kostimi, scenografija...

Samo je jedan element ostao u mojemu sjećanju: GLUMAČKA IGRA = GLUMAC. I sami od sebe su mi se počeli javljati likovi i neizbrisivi glumci, odnosno trenuci u kojima sam s njima zajedno sudjelovao u glumačkoj – kazališnoj igri.

GLUMCI

Dan poslije razgovora s Chris i prisjećanja na izuzetne kazališne doživljaje mogega života pročitao sam da je umro Izet Hajdarhodžić. Tako je jedan slučajni razgovor s prijateljicom i prisjećanje na moja kazališna iskustva dobio svoje neizmjerivo simbolično značenje. Teško je pomiriti se s mišlju da je, upravo na dan kada sam se, nakon duga vremena, sjećao dragih glumaca, umro čovjek kojem u mom doživljaju kazališta pripada posebna uloga.

Prvi put vidio sam ga u Dubrovniku, ako se dobro sjećam sredinom ili krajem šezdesetih godina, u parku glazbene škole u ulozu Skupa i to je bilo to! – gluma-igra po sebi. Tu predstavu gledao sam svaki put kad sam se tijekom Igara nalazio u Dubrovniku i uvijek je zračila, makar se stalno ponavljala, nekom neponovljivošću.

U mojoj galeriji nezaboravnih kazališnih doživljaja su, uz Izeta, Tonko Lonza (Orsat u *Trilogiji*), Božidar Boban (Oda slobodi na Orlandovu stupu), Ivica Vidović (nezaboravni Kaspar), Pero Kvrčić, Rade Šerbedžija (uvijek sam imao dojam da bi on mogao igrati i telefonsku knjigu), Mate Ergović, Jovan Ličina (meni jedna od najzagonetnijih i najuzbudljivijih osoba našega kazališta), Ivo Serdar (fascinantno kratko pojavljivanje kao Mjesec u *Snu ljetne noći* u režiji Joška Juvančića u HNK-u), Đuro Utješanić (Kafetarja na DLJ – samo jedna riječ)...

Skup Izeta Hajdarhodžića

Sigurno sam nekoga zaboravio i jako mi je žao zbog toga, ali ova su imena bila prva koja su mi spontano pala na pamet. Na kraju ovog potpuno osobnog nabrajanja spomenut ću za mene "najglumstvenijeg" čovjeka, Mladena Budiščaka Budilicu. Nikada neću zaboraviti njegovu ispitnu predstavu *Švejk* na Akademiji (koliko se sjećam u režiji Dunje Toth). Budilica je kasnije u neponov-

ljivoj "sintezi" s Mirom Medimorcem ostvarivao prekrasne glumačke doživljaje.

Meni je "zanimljivo" da se sa svakom ovom ulogom i glumcem nerazdvojno veže, kao u slučaju s Budiščakom Miro Medimorcem, i redatelj u liku Koste Spaića i Branka Gavelle s Izetom i Lonzom, Vladimira Gerića, Tomislava Radića...

IZET

Ovo je moje nabranje slučajno i ne radi se ni o kakvu "svodenju računa". To je više želja da se vratim na početak razgovora o glumi-igri i na "razgovor" o Izetu Hajdarhodžiću iz sasvim intimne perspektive. Nakon nezaboravnog susreta s Izetom kao glumcem na DLJI prvi put sam imao prigodu surađivati s njim kao student i asistent u predstavama Ionesca Tomislava Durbešića u ITD-u, u *Henriku IV.* (redatelj je bio Božidar Viočić). Nakon završetka Akademije postao sam i Izetov asistent i, čini mi se, to je sve trajalo više od 15 godina. U međuvremenu sam 2 puta radio s njim i Kostom Spačićem na *Skupu*, u "Gavelli" i ponovo na Ljetnim igrama 1986.

PREMIJERE Teško je reći je li to bila sreća ili nesreća, ali Izet je vrlo rano ostvario ulogu "svoježa života". Taj ga je lik pratio kroz cijelu njegovu glumačku karijeru – kroz cijeli život. To je bilo toliko jako, da ga se uvijek mjerilo kroz taj domet.

MEĐUNARODNA SCENA I po mojemu dubokom osjećaju, Izet više nikad nije ponovio onu dubinu glume koju je imao u prvoj verziji predstave. Razlika između te verzije i kasnijih, izuzetno visokih dometa ne samo *Skupa* (sjetimo se uloge u Mi- mičinu filmu *Kaja, ubit ću te* ili u predstavi *Mirisi, zlato i tamjan*) leži u godinama igranja. Kao mladić, Izet je tako odigrao starca da ni "starci" ne bi bili "uvjerljiviji".

VOX HISTRIONIS On je tom starcu, koji bi, sam po sebi, trebao djelovati odbojno, dao takvu toplinu, da je meni taj *Skup* ostao još uvijek jedan od najdražih kazališnih likova.

TEORIJA SJEĆANJA Mislim da je Izet u sebi uvijek imao prisutnoga starog Skupa kojeg je onda pred publikom otkrivao i sebi i nama. Ta napetost otkrivanja i igranja bilo je ono što je ostalo kao nezaboravni kazališni događaj.

NOVE KNJIGE Svih godina našega zajedničkog rada imao sam dojam da se Izet sam u stvari nije mijenjao. To po sebi ne bi trebalo biti ni loše ni dobro i nije neka kvalitativna tvrdnja. Primijetio sam jedino da je Izet s godinama izgubio njemu svojstven "otvoren smijeh" ranih dana. Razmišljajući o Izetu i njegovom tvrdoglavom (kao i Skup) odbijanju prihvaćanja jednog izuzetno promjenjivog, na-šeg vremena, sve sam skloniji njegovu "konstantnost" ocjenjivati kao veliku vrijednost.

TEMAT DRAME Kao redatelj (u vezi s Izetom potpuno svjesno koristim ovu odrednicu), on je sa studentima pokušavao ostvariti potreban kazališni prostor da bi oni u sebi mogli otvoriti prostore i strasti igre koje su onda prenosili u gledalište. Nije slučajno da su Izetovi ispiti uvijek bili na

vrhu studentskih produkcija. Biraio je studente koji su trebali dolaziti u njegovu "glumačku klasu" prema osobnim simpatijama. Nije želio raditi s ljudima koji mu se iz bilo kojih razloga nisu sviđali, a onima za koje se odlučio bio je istinski učitelj i uvijek je stajao iza njih.

Kada čovjek umre, kaže se, mora se o njemu govoriti sve najbolje. U Izetovu slučaju to nije ni potrebno. Sigurno je imao mnogo mana i vjerojatno je ulazio i u konfliktne situacije. Svi imamo neke mane i samo je pitanje kako ih mi sami i naša okolina doživljavamo ili prihvaćamo.

Ne bih želio ulaziti (zapravo ne znam zašto ne) u diskusije o moralu i o ocjenjivanju konkretnih ljudi. Neki nam se ljudi sviđaju, neki su simpatični, neke volimo, a neke mrzimo. Ono što ja sigurno znam o Izetu jest to da uz svu svoju kompliciranost, unatoč tomu što neke ljude nije podnosio, nikada nije napravio nešto što bi tim ljudima ili kome drugom ugrožavalo egzistenciju. U tom kontekstu moje osobno iskustvo govori mi da nijedna od osoba koje sam gore naveo to nije radila. Možda ipak postoji kakva veza između kazališta i morala...

Epilog

Lagano odlaze nositelji onoga najboljeg u hrvatskom kazalištu, glumci-igrači i redatelji koji su svoje "redateljske ideje" ostvarivali kroz glumačku igru na sceni.

Kada se spomene Izet, neminovno se pojave glumci: Fabijan Šovagović, Mato Ergović, Marija Kohn, Neva Rošić, Ivo Fici, Sven Lasta, Semka Sokolović-Bartok, Krešimir Zidarić, Vjerička Žagar-Nardelli, Drago Krča, Bobi Marotti, Uglješa Kojadinović, Špiro Guberina, Zdravka Krstulović, Vanja Drach, Drago Meštrović...

Moglo bi se ovako nabrajati unedogled i zapravo osim nabranja imena možda nije potrebno ništa drugo ni pisati. Sama imena govore za sebe i nije ih potrebno objašnjavati, tko zna i voli ne treba ništa drugo kako bi

razumio da je razgovor o Izetu istodobno razgovor o glumcu – i obrnuto, razgovor o glumcu je i razgovor o Izetu.

Čitajući danas o "zanimljivom" kazalištu nameće se pitanje gdje je nestalo uzbudljivo kazalište? Krivnju za njegovo nestajanje, ako je to uopće potrebno, mora se tražiti ne u okolini, objektivnim okolnostima (uvijek su postojale objektivne okolnosti) ili u vremenu, nego u nama samima. Postoji izvrsna izreka: Ako želiš promijeniti svijet, moraš prvo mijenjati sebe!

Izet se nije mijenjao, ali je svojom igrom sigurno mijenjao mene i moj odnos prema kazalištu. On nikada nije bio dosadan, ni u privatnom životu, a što je važnije, ni na sceni. Izet Hajdarhodžić nije bio "zanimljiv", bio je fascinantan glumac i kao takav nije se ni morao mijenjati.